

РИЗИК ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ФІНАНСОВОМУ МОНІТОРИНГУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

© Андрійченко Ж. О., 2019

В умовах формування нової парадигми Smart-суспільства розвиток Smart-інновацій є першочерговим завданням. В європейських та українських нормативних документах з горизонтом до 2020 р. наголошується на необхідності розвитку економіки, що базується на знаннях та інноваціях, та сприяє стійкому розвитку, більш ефективному використанню ресурсів, і в цілому спричиняє цифровізацію, яка уможливило інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір. Цифровізація є визнаним механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної, громадської та особистої діяльності [1].

У цифровому суспільстві змінюється сам підхід і технології ведення бізнесу, і, відповідно, інфраструктурні і технічні системи забезпечення бізнесу. Однією з систем, що зараз зазнає суттєвих, проривних змін є фінансова, бо саме вона потребує докорінного реінжинірингу багатьох бізнес процесів. За даними рейтингу Всесвітнього економічного форуму 2017-2018 (WEF) [2] Україна знаходиться на 120 місці серед 137 країн за розвитком фінансового ринку. За таких умов активне запровадження цифрових технологій і продуктів, зокрема, FinTech, InsurTech, основним призначенням яких є суттєва зміна фінансової послуги чи реінжиніринг бізнес-процесів з її надання, мають вагомо підвищити ефективність фінансових послуг і довіру до фінансової системи.

Зрозуміло, що таке підвищення є можливим лише тоді, коли відповідні ініціативи та зміни щодо дигіталізації будуть інтегровані в національні програми, підтримані державою та суспільством. За рівнем інноваційності Україна знаходиться на 61 місці в рейтингу WEF 2017-2018, що відображає достатньо високий рівень готовності та наявності можливостей суспільства до зростання цифровізації, який, нажаль, деякою мірою нівелюється недостатнім стимулюванням з боку держави, про що свідчить 96 місце в рейтингу за урядовими закупівлями передових технологічних продуктів та ін. показники. Як результат, за показником технологічної готовності до змін Україна лише на 81 місці в рейтингу WEF 2017-2018.

Стрімкий технологічний розвиток у сфері фінансових відносин, зокрема, запровадження приватним сектором нових цифрових технологій при надання фінансових послуг в форматі B2B чи B2C, з одного боку, сприяє підвищенню ефективності і надійності фінансового ринку, а з іншого боку, створює певні труднощі при виконанні державою контролюючих функцій.

Особливої уваги проблема забезпечення ефективності контрольних функцій держави набирає в умовах необхідності імплементації ризик орієнтованого підходу (РОП) у сфері фінансового моніторингу, який є одним із найважливіших інструментів удосконалення системи протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму і фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (ПВД/ФТ). На необхідності використання РОП акцентується увага у всіх основних міжнародних документах у сфері ПВД/ФТ: вимогах FATF, 4 Директиві ЄС (Directive (EU) 2015/849) Європейського Парламенту та Ради від 20.05.2015.

РОП полягає у виявленні, оцінці і управлінні ризиками відмивання коштів та фінансування тероризму суб'єктами первинного фінансового моніторингу, з якими вони зустрічаються у своїй практиці. При чому виявлення ризиків має відбуватися на основі суб'єктивних, розроблених ними самостійно, критеріїв підозрілості. Нагальна потреба у переході на РОП при здійсненні фінансового моніторингу зумовлена тим, що формальний підхід до виявлення підозрілих фінансових операцій, що реалізується через обов'язковий фінансовий моніторинг, перестав працювати. Це пов'язано з тим, що виявлення підозрілих фінансових операцій за офіційно закріпленим і оприлюдненим у

Законі України № 1702 від 14.10.2014 р. вичерпним переліком критеріїв в рамках обов'язкового фінансового моніторингу стало малоефективним в умовах підвищення інтелектуалізації злочинності. Як свідчать проведені дослідження [3], на основі інформаційних повідомлень про підозрілі операції (ППО), переданих до Держфінмоніторингу України за ознаками внутрішнього моніторингу, тобто з використанням РОП, частка яких у загальній кількості повідомлень у 2015 р. складала 12%, було сформовано 52 % узагальнених матеріалів (УМ/ДУМ), які були направлені до правоохоронних органів. У 2018 р. частка ППО за ознаками внутрішнього моніторингу зменшилася до 2,5% [4]. При збереженні пропорцій 2015 р. можна припустити, що з 2,5 % повідомлень про підозрілі операції, одержаних на основі РОП, також буде сформовано 52% УМ/ДУМ, а з 97,5% ППО за ознакою обов'язкового фінансового моніторингу – 48% УМ/ДУМ. З урахуванням того, що загальна кількість ППО у 2018 р. перевищила 10 млн. од., можна зробити висновок, що 5 млн. од. ППО були отримані даремно, бо не містили реальних підозрілих ознак. Отже, у разі не вжиття дієвих заходів із запровадження РОП, який дозволить суттєво зменшити кількість ППО, що надходять до Держфінмоніторингу, враховуючи чотирирічний тренд зростання загальної кількості ППО (щорічно зростання десь на третину) і тренд зниження частки ППО за ознаками внутрішнього моніторингу з використанням РОП (за 4 роки відбулося її зменшення у 5 разів), можна прогнозувати подальше падіння ефективності системи ПВД/ФТ через відволікання ресурсів на обслуговування непотрібних процесів і надмірне переобтяження неінформативними повідомленнями.

Для повноцінного функціонування РОП у системі ПВД/ФТ України необхідні інституційні зміни [5], запровадження яких еволюційним шляхом може тривати роками. Тому, цифровізація для реалізації РОП є вкрай важливим інструментом, бо передбачає саме перехід від парадигми розвитку інформаційного суспільства до парадигми Smart-суспільства, в якому при здійсненні фінансового моніторингу буде не просто оброблятися, накопичуватися і вертикально централізуватися звичайна інформація, наприклад, щодо ідентифікаційних даних і майнового стану клієнта, його фінансових операцій, тощо, яку, зазвичай, можна приховати чи фальсифікувати, а будуть створюватися якісно нові технології (block-chain), мережеві системи та непрямі індикатори [6], які дозволять суб'єктам державного і первинного фінансового моніторингу отримувати релевантну інформацію по горизонтальним зв'язкам. Таким чином, запровадження РОП у фінансовому моніторингу має бути належним чином методично і технологічно забезпечено.

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [Текст]: [Розпорядження КМУ від 17 січня 2018 р. № 67-р.] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>

2. The Global Competitiveness Report 2017–2018, World Economic Forum. [Текст]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/countryeconomy-profiles/#economy=UKR>

3. Андрійченко Ж. О. Статистичне обґрунтування необхідності запровадження ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу в Україні / Ж.О. Андрійченко, С.О. Літвінова // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наукових праць ХНАДУ. — 2017. – №2 (17). – С. 49 – 55.

4. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2018 рік [Текст]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2019/20190411/zvit_2018_ukr.pdf

5. Андрійченко Ж. О. Визначення напрямів інституційних змін для забезпечення ефективного функціонування ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу / Ж.О. Андрійченко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 17. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://globalnational.in.ua/issue-17-2017>

6. Lebid O. Risk assessment of the bank's involvement in legalization of questionable income considering the influence of fintech innovations implementation / O. Lebid O, I Chmutova, O Zuieva, O Veits // Marketing and Management of Innovations. – 2018. – Issue 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/68770>